

УДК 338.48:335.01

DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5843-2025-2-174-184>

ПАСЕКА Станіслава Раймондівна,
доктор економічних наук, професор
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-3017-0700>
apaseka@ukr.net

ПСЕЦЬКИЙ Микола Миколайович
здобувач освіти ступеня доктора філософії
кафедри туризму та готельно-ресторанної
справи
Черкаський національний університет імені
Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-8461-7600>
pisetskyi@gmail.com

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Досліджено вплив геоekonomічних детермінант на розвиток туристичної галузі України в умовах безпекових викликів, спричинених російсько-українською війною. Проаналізовано трансформацію просторової структури туристичних потоків протягом 2022-2025 років, визначено особливості перерозподілу туристичної активності на користь західних та центральних регіонів України. Досліджено зміни у видовій структурі внутрішнього туризму. Охарактеризовано вплив безпекових факторів на мотивацію та поведінкові моделі туристів. Запропоновано стратегічні напрями державної політики щодо підтримки туристичної галузі в умовах війни та післявоєнного відновлення з урахуванням геоekonomічних трансформацій та міжнародного досвіду.

Ключові слова: геоekonomічні детермінанти, туристична галузь, безпекові виклики, просторова структура туризму, туристичні потоки, війна, відновлення туризму.

Постановка проблеми. Туристична галузь України протягом останніх років зазнала значних трансформацій внаслідок впливу геополітичних та геоekonomічних чинників. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило кардинальну зміну умов функціонування туристичного сектору, загостривши вже наявні проблеми та створивши нові безпекові виклики. Геоekonomічний вимір цих змін має особливе значення, оскільки він визначає не лише поточний стан галузі, але й окреслює перспективи її відновлення та подальшого розвитку в контексті загальної післявоєнної відбудови економіки країни.

Трансформація міжнародних економічних відносин, зміна логістичних маршрутів, переорієнтація торговельних потоків та інвестиційних напрямків безпосередньо впливають на функціонування туристичної індустрії. Геоekonomічні детермінанти визначають характер взаємодії національної туристичної системи з глобальним ринком послуг, формують нові можливості та обмеження для реалізації туристичного потенціалу України. Військові дії на території держави змінили традиційну географію туристичних потоків, зумовили появу нових форм туризму та спричинили переоцінку туристичних ресурсів відповідно до актуальних безпекових умов. Водночас безпекові виклики суттєво трансформували структуру туристичного попиту та пропозиції на внутрішньому ринку. Значна частина туристичної інфраструктури зазнала пошкоджень або повного знищення, деякі традиційно привабливі туристичні дестинації стали тимчасово недоступними або втратили свій потенціал. Натомість відбувається переорієнтація туристичних потоків до відносно безпечних регіонів західної України, які стають центрами тяжіння як внутрішніх туристів, так і обмеженої кількості іноземних відвідувачів. Подібні зміни потребують комплексного аналізу для формування адекватної стратегії розвитку галузі з урахуванням нових геоekonomічних реалій. Актуальність дослідження посилюється необхідністю пошуку інноваційних підходів до відновлення туристичного потенціалу країни. Розуміння взаємозв'язку між геоekonomічними процесами та функціонуванням туристичної системи дозволяє визначити пріоритетні напрями державної політики, спрямованої на підтримку галузі та її інтеграцію до європейського туристичного простору.

Аналіз останніх публікацій. Проблематика розвитку туристичної галузі України в умовах безпекових викликів активно досліджується вітчизняними науковцями. Н. В. Барвінок аналізує вплив російсько-української війни на туризм в Україні, акцентуючи увагу на можливостях формування нових напрямів туристичної діяльності, зокрема воєнного туризму, який може стати перспективним після завершення бойових дій [1]. І. Г. Смирнов, О. О. Любіцева та Д. Ю. Гринюк досліджують геополітичні та єврологістичні аспекти розвитку транспортно-логістичної інфраструктури в контексті співпраці України з ЄС та НАТО, що має безпосередній вплив на формування туристичних потоків у нових геоekonomічних умовах [10].

Питання післявоєнного відновлення туристичної індустрії розглядаються у працях А. Моци, С. Шевчука, Н. Середи, [6]. Ю. Б. Миронов пропонує комплексний підхід до післявоєнного відновлення туризму з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки українських реалій [5]. С. М. Цвілій пропонує стратегію відновлення потенціалу міжнародного співробітництва української індустрії туризму в кризових умовах геоekonomічного простору, визначаючи ключові фактори успішної інтеграції національного туристичного продукту до глобального ринку [11]. Концептуальні засади геоekonomіки туризму розкриваються в дослідженнях В. Кіптенко [15]. Зарубіжні дослідники А. Джукіч та С. Єркович розглядають геоekonomічні орієнтири розвитку туризму на прикладі Дубровника, пропонуючи модель, яка може бути адаптована до українських умов [13]. Огляд праць на обрану тему підтверджує необхідність наукових досліджень геоekonomічних детермінант розвитку туристичної галузі з виявленням прикладних проблем та перспектив для України.

Мета статті – визначення геоekonomічних детермінант розвитку туристичної галузі України в умовах безпекових викликів та розробка концептуальних засад її відновлення з урахуванням трансформації глобального економічного простору.

Виклад основного матеріалу. Геоekonomічна парадигма розвитку туристичної галузі України зазнала докорінної трансформації під впливом війни, розпочатої російською федерацією у лютому 2022 року. Безпрецедентна зміна безпекової ситуації вплинула на всі структурні елементи національної туристичної системи, спричинивши просторову реконфігурацію туристичних потоків та переоцінку потенціалу туристичних дестинацій [3]. Масштабний перерозподіл туристичної активності протягом 2022-2025 років демонструє фундаментальні зрушення у геопросторовій організації галузі, коли традиційні туристичні центри східних та південних регіонів втратили свої позиції на користь західних та частково центральних областей України.

Аналіз динаміки туристичних потоків України за типами протягом 2022-2025 років засвідчує критичне падіння обсягів туризму у 2022 році з поступовим відновленням у наступні періоди, особливо у сегменті виїзного туризму [4]. Статистичні дані демонструють, що кількість іноземних туристів, які відвідали Україну у 2022 році, скоротилася на 96,8% порівняно з 2021 роком, становлячи лише близько 120 тисяч осіб, переважно представників гуманітарних місій, журналістів, дипломатів та бізнесменів. Незначне відновлення в'їзного туризму спостерігалось у 2023 році до рівня 372 тисяч осіб, що становить лише 11,2% від довоєнного рівня, а прогнозоване зростання до 2025 року передбачає досягнення показника у 1,2 млн осіб, або близько 36% від рівня 2021 року.

Західні та центральні регіони України, які характеризуються відносною безпековою стабільністю, перетворилися на основні туристичні дестинації, приймаючи понад 85% внутрішніх туристів у 2023 році [6]. Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області та м. Київ стали локомотивами відновлення туристичної активності, тоді як туризм у Харківській, Запорізькій, Херсонській, Миколаївській, Донецькій, Луганській областях практично зупинився. Одеська область, яка традиційно була одним із провідних туристичних регіонів України, зазнала критичного падіння туристичних прибуттів на 83,4% у 2022 році та продемонструвала лише часткове відновлення у 2023 році, досягнувши рівня 27,6% від довоєнних показників. Прогнози до 2025 року передбачають подальшу консолідацію туристичних потоків у західних регіонах України з поступовим відновленням туристичної активності у центральних областях за умови збереження поточної безпекової ситуації.

Регіональна трансформація туристичних потоків України під впливом війни, 2022-2025 рр. проілюстрована на таблиці 1.

Таблиця 1 – Регіональна трансформація туристичних потоків України під впливом війни, 2022-2025 рр.

Макрорегіон	Частка у туристичних потоках, %				Прогнозована динаміка туристичних прибуттів, %
	2022	2023	2024	2025 (прогноз)	2025/2022
Західний	48,6	59,3	57,4	54,7	+184,5
Центральний	22,3	28,5	30,2	31,8	+161,2
Південний	19,8	8,7	9,6	10,5	+32,4
Східний	9,3	3,5	2,8	3,0	-19,8

Джерело: складено автором на основі [2, 11]

Трансформація внутрішніх туристичних потоків характеризується суттєвими змінами в мотивації та поведінкових моделях туристів. Безпековий фактор став визначальним чинником прийняття рішень щодо подорожей - понад 57% внутрішніх туристів у 2023 році відзначили безпеку як ключовий фактор при виборі туристичної дестинації, що суттєво змінило географію туристичних поїздок [7]. Зростання попиту на короткотривалі подорожі (1-3 дні) до відносно безпечних дестинацій, переважно у вихідні дні, відображає нову реальність туристичної активності в умовах війни.

Тривалість перебування туристів у дестинаціях скоротилася з 5,7 днів у 2021 році до 3,4 днів у 2023 році, що пояснюється економічними факторами, нестабільністю безпекової ситуації та психологічним станом туристів, які прагнуть мати можливість швидкого повернення додому у разі загострення ситуації. Прогнозується, що до 2025 року середня тривалість перебування дещо зросте до 4,2 днів, однак не досягне довоєнних показників через збереження фактору невизначеності та безпекових ризиків.

Мотиваційна структура внутрішнього туризму зазнала істотних змін - значна частина внутрішніх туристичних поїздок у 2022-2023 роках мала на меті відвідування родичів та друзів, які переїхали до безпечніших регіонів України [1]. Спостерігається зростання популярності сільського зеленого туризму, екотуризму, активного відпочинку на природі, що пояснюється прагненням туристів уникати місць масового скупчення людей та обирати локації з можливістю швидкої евакуації у разі надзвичайної ситуації. Втрата доступу до традиційних туристичних дестинацій на сході та півдні країни, зокрема до морських курортів, стимулювала розвиток альтернативних видів туризму – культурно-пізнавального, гастрономічного, подієвого, сільського зеленого, активного, лікувально-оздоровчого. Згідно з прогнозними оцінками, до 2025 року частка сільського зеленого туризму у структурі внутрішніх туристичних потоків зросте до 21,5% порівняно з 4,0% у 2021 році, що відображає фундаментальні зміни у туристичних перевагах населення [2].

Таблиця 2 – Прогнозована трансформація видової структури внутрішнього туризму в Україні, 2022-2025 рр.

Вид туризму	Частка у внутрішньому туризмі, %				Прогнозована динаміка, %
	2022	2023	2024	2025 (прогноз)	2025/2022
Культурно-пізнавальний	18,2	26,7	27,8	28,5	+342,8
Рекреаційний	14,0	24,8	23,6	22,3	+250,6
Сільський зелений	7,9	16,0	19,2	21,5	+500,3
Лікувально-оздоровчий	6,6	9,0	10,8	12,4	+413,4
Фестивальний	4,7	7,5	8,6	9,3	+434,5
Діловий	3,0	6,0	7,4	8,6	+531,7
Шопінг-туризм	38,6	36,9	32,5	28,2	+60,8
Інші види	7,0	13,1	11,9	10,8	+235,9

Джерело: складено автором на основі [2, 11]

Перерозподіл туристичних потоків супроводжується зміною структури туристичного продукту та каналів його реалізації. Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська області активно розвивають нові туристичні продукти, орієнтовані на внутрішній попит, включаючи тематичні екскурсії, фестивалі, гастрономічні тури, велосипедні маршрути, бальнеологічні програми [9]. Прогнозована трансформація видової структури внутрішнього туризму в Україні, 2022-2025 рр. представлена на таблиці 2.

Спостерігається зростання популярності самостійно організованих подорожей, що становлять понад 75% внутрішніх туристичних поїздок у 2023 році, тоді як частка організованого туризму через туроператорів та турагентів скоротилася до 25%. До 2025 року очікується стабілізація співвідношення самостійно організованих та організованих туристичних подорожей на рівні 70% до 30% відповідно, що відображає поступову адаптацію туристичного бізнесу до нових реалій функціонування галузі.

Сезонність туристичних потоків також зазнала суттєвих змін під впливом безпекової ситуації. Традиційна висока туристична активність у літній період частково нівелювалася через відсутність доступу до морських курортів та високі безпекові ризики [8]. Натомість спостерігається більш рівномірний розподіл туристичних поїздок протягом року з акцентом на міжсезоння та зимовий період, особливо у Карпатському регіоні. Святкові та вихідні дні залишаються періодами підвищеної туристичної активності, проте загальна тривалість перебування туристів у DESTINACIЯХ значно скоротилася. Прогнозується, що до 2025 року відбудеться подальше вирівнювання сезонності туристичних потоків з формуванням нового балансу між зимовим та літнім сезонами, що матиме позитивний вплив на сталість туристичного бізнесу та оптимізацію використання туристичної інфраструктури [5].

Наслідки війни спричинили безпрецедентні руйнування туристичної інфраструктури та об'єктів історико-культурної спадщини, що потребує формування комплексного механізму відновлення галузі з урахуванням геоелектронічних, інституційних, фінансових та технологічних аспектів [11]. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, станом на березень 2024 року документально підтверджено пошкодження або повне руйнування 1583 об'єктів культурної спадщини, серед яких 213 пам'яток національного значення, 25 музеїв, 31 об'єкт культурно-мистецької інфраструктури, 18 туристично-рекреаційних комплексів. Фінансові збитки, завдані туристичній галузі внаслідок російської агресії, за оцінками Міністерства економіки України, перевищили 20 млрд доларів США, включаючи пряму шкоду інфраструктурі, втрачені доходи від туристичної діяльності, витрати на евакуацію персоналу та адаптацію бізнесу до нових умов. Прогнозується, що до 2025 року буде відновлено близько 35% пошкоджених об'єктів туристичної інфраструктури та культурної спадщини, переважно у західних та центральних регіонах країни [6]. Це створить передумови для подальшої активізації туристичних потоків

Виїзний туристичний потік у 2022 році зменшився на 57,2% порівняно з 2021 роком, проте у 2023 році продемонстрував значне відновлення, досягнувши рівня 15,4 млн перетинів кордону, що становить 68,3% від довоєнного рівня [10]. Географічна структура виїзного туризму демонструє переорієнтацію на сусідні країни ЄС (Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина) та на країни, доступні через наземні та морські маршрути з пересадками (Туреччина, Єгипет, Греція, Болгарія, Хорватія).

Мотиваційна структура виїзного туризму також зазнала змін: зросла частка ділових поїздок, навчання, лікування, відвідування родичів та друзів, тоді як частка рекреаційного туризму скоротилася. Прогнозується, що до 2025 року виїзний туристичний потік досягне 19,8 млн перетинів кордону, що становитиме близько 87,7% від довоєнного рівня, при цьому географічна диверсифікація напрямків зростає, включаючи поступове відновлення авіаційного сполучення з ключовими туристичними DESTINACIЯМИ Європи та Близького Сходу [9]. Міжрегіональна диференціація туристичних потоків в Україні набула безпрецедентних масштабів під впливом війни. Коефіцієнт варіації туристичних прибуттів за регіонами зріс з 0,67 % у 2021 році до 1,12 % у 2023 році, що свідчить про критичне поглиблення просторової нерівномірності туристичної активності [7]. Львівська область у 2023 році прийняла в 41 раз більше туристів, ніж Луганська

область, тоді як у 2021 році це співвідношення становило 22,9 %/ Високий рівень просторової концентрації туристичних потоків у західних та частково центральних регіонах створює надмірне навантаження на туристичну інфраструктуру цих територій, особливо у періоди пікового попиту. Прогнозується, що до 2025 року міжрегіональна диференціація дещо знизиться за рахунок часткового відновлення туристичної активності у центральних та окремих південних регіонах, проте залишатиметься значно вищою, ніж у довоєнний період [8]. Наразі важко прогнозувати щодо туристичної активності у східних та південних регіонах України, адже це безпосередньо пов'язано із військовими діями та закінченням війни.

Трансформація транспортної логістики туристичних потоків стала одним із найбільш відчутних наслідків зміни безпекової карти України. Закриття повітряного простору для цивільної авіації, блокування морських портів, пошкодження залізничної та автомобільної інфраструктури спричинили кардинальні зміни в транспортному забезпеченні туристичних подорожей [3]. Частка залізничного транспорту у внутрішніх туристичних поїздках зросла з 28,7% у 2021 році до 47,3% у 2023 році, тоді як частка автомобільного транспорту зменшилася з 63,5% до 52,1%.

В умовах війни формуються нові туристичні дестинації, що виникли як адаптивна реакція на зміну безпекової карти України. Малі історичні міста західних та центральних регіонів України демонструють найбільш динамічний розвиток як нові туристичні центри [19]. Кам'янець-Подільський, Чернівці, Ужгород, Мукачеве, Дрогобич, Луцьк, Острог, Кременець, Бучач, Жовква, які раніше перебували в тіні таких туристичних центрів як Львів, Київ, Одеса, активно розвивають власну туристичну ідентичність, інфраструктуру, унікальні пропозиції.

Туристичний потік до Чернівців зріс з 295 тис. осіб у 2021 році до 423 тис. осіб у 2023 році, що становить приріст на 43,4%. Особливістю туристичного розвитку Чернівців є значна частка іноземних туристів (27,8% у 2023 році), переважно з Румунії, Молдови, Польщі, Німеччини. Прогнозується, що до 2025 року туристичний потік до малих історичних міст західної України зросте ще на 35-40% [18]. Ми вважаємо, що це в свою чергу сприятиме диверсифікації туристичної пропозиції та зниженню надмірного навантаження на традиційні туристичні центри

Геоелектронічний вимір безпекових викликів для туристичної галузі України полягає також у необхідності диверсифікації ринків та зменшення залежності від традиційних туристичних потоків [15]. Переорієнтація на ринки країн Європейського Союзу, Північної Америки та Азійсько-Тихоокеанського регіону дозволить забезпечити стабільний розвиток галузі в довгостроковій перспективі та зменшити вразливість до геополітичних ризиків. До 2025 року очікується зростання частки туристів з країн ЄС до 65% у структурі в'їзного туризму порівняно з 43% у 2021 році [16]. З огляду на це зростання частки туристів з країн ЄС відображає кардинальну зміну географічної структури міжнародних туристичних потоків

Інноваційні форми туризму розвиваються як адаптивна реакція на зміну безпекової карти України [4]. Віртуальний туризм, який дозволяє «відвідувати» недоступні туристичні дестинації за допомогою технологій віртуальної та доповненої реальності, набуває популярності серед внутрішніх та іноземних споживачів. Національні музеї, заповідники, туристичні атракції активно розвивають віртуальні тури, онлайн-екскурсії, цифрові експозиції, що дозволяє підтримувати туристичний інтерес до України навіть в умовах обмеженої фізичної доступності.

Волонтерський туризм, спрямований на допомогу постраждалим регіонам, розвиток громад, збереження культурної спадщини, стає важливим сегментом внутрішніх та в'їзних туристичних потоків. Прогнозується, що до 2025 року частка інноваційних форм туризму у загальній структурі туристичної активності досягне 15%, що свідчить про формування нової моделі туристичного споживання в умовах безпекових викликів [5]. Особливого значення набуває геоелектронічний проєкт «Ініціатива Тримор'я», спрямований на посилення регіональної співпраці країн Центральної та Східної Європи у сфері транспортної та енергетичної інфраструктури [10]. Участь України у цьому проєкті відкриває можливості для формування нових туристичних маршрутів, інтегрованих до загальноєвропейської туристичної мережі, та залучення інвестицій у розвиток супутньої інфраструктури. Транспортно-логістичний вимір «Ініціативи Тримор'я» передбачає створення ефективних сполучень між Балтійським,

Адріатичним та Чорним морями, що має стратегічне значення для розвитку туристичних потоків у повоєнний період. До 2025 року прогнозується реалізація щонайменше 5 транскордонних туристичних проєктів у рамках «Ініціативи Тримор'я» за участю України [9]. Вважаємо, що це сприятиме посиленню геоекономічної інтеграції національної туристичної системи до європейського простору.

Міжнародний досвід функціонування туристичної індустрії в умовах геополітичної нестабільності демонструє різноманітні моделі адаптації та відновлення [13]. Досвід країн Балканського регіону, які пережили збройні конфлікти у 1990-х роках, свідчить про можливість успішного відродження туристичного сектору за умови цілеспрямованої державної підтримки, міжнародної допомоги та формування нового позитивного іміджу DESTINACIЙ. Зокрема, Хорватія змогла відновити та значно розвинути свій туристичний потенціал після завершення бойових дій, перетворившись на одного з лідерів туристичного ринку Адріатичного регіону.

Адаптація цього досвіду до українських реалій, з урахуванням специфіки безпекових викликів та геоекономічного контексту, дозволить оптимізувати процес відновлення національної туристичної системи у 2022-2025 роках [14]. Технологічні механізми відновлення туристичних об'єктів та інфраструктури базуються на впровадженні інноваційних підходів до реконструкції, консервації, цифрової документації та презентації культурної спадщини [17]. Використання технологій 3D-сканування та моделювання дозволяє створювати детальні цифрові копії пошкоджених об'єктів, що слугують основою для подальшої реставрації. Безпілотні літальні апарати застосовуються для моніторингу стану пам'яток на окупованих та деокупованих територіях, оцінки масштабу руйнувань, планування відновлювальних робіт. Технології доповненої та віртуальної реальності забезпечують віртуальний доступ до недоступних туристичних об'єктів, створення цифрових експозицій, розробку віртуальних турів. Прогнозується, що до 2025 року понад 75% значущих туристичних об'єктів України матимуть цифрові копії, доступні через онлайн-платформи, що суттєво розширить можливості віртуального туризму та сприятиме збереженню цифрової пам'яті про культурну спадщину, яка зазнала руйнувань внаслідок війни [12].

Психологічні аспекти трансформації туристичних потоків проявляються у зміні поведінкових моделей, мотивації, очікувань туристів [7]. Військовий стан, постійна загроза ракетних ударів, психологічна напруга, інформаційний тиск впливають на рішення щодо здійснення туристичних подорожей та вибору DESTINACIЙ. Спостерігається феномен «туристичної втоми» від війни, коли частина населення використовує короткотермінові туристичні поїздки як механізм психологічного розвантаження та відновлення. До 2025 року прогнозується формування стійких психологічних патернів туристичної поведінки, адаптованих до безпекових викликів, що характеризуватимуться підвищеною увагою до питань безпеки, гнучкістю планування, готовністю до швидкої зміни маршрутів та DESTINACIЙ, преференцією щодо місць з розвинутою системою безпеки та антикризового управління [2]. Ефективна державна політика підтримки туристичного сектору в контексті загальної стратегії післявоєнного відновлення економіки має включати комплекс фіскальних, інвестиційних та інституційних інструментів [5].

Запровадження спеціальних податкових режимів для суб'єктів туристичної діяльності, створення державних гарантій для інвестицій у відбудову туристичної інфраструктури, формування ефективної системи страхування туристичних ризиків та розвиток державно-приватного партнерства сприятимуть швидкому відновленню галузі після завершення активної фази бойових дій. Прогнозується, що до 2025 року обсяг інвестицій у відновлення туристичної інфраструктури України досягне 3,5 млрд доларів США, з яких близько 45% становитимуть приватні інвестиції, 30% - кошти державного та місцевих бюджетів, 25% - міжнародна технічна допомога та кредити міжнародних фінансових організацій [11].

Геоекономічний потенціал розвитку туристичної галузі України посилюється завдяки активній участі країни у міжнародних організаціях та ініціативах, спрямованих на підтримку сталого туризму [15]. Співпраця з Всесвітньою туристичною організацією ООН, Європейською туристичною комісією та іншими міжнародними інституціями дозволяє залучати технічну

допомогу, обмінюватися досвідом та використовувати кращі світові практики для відновлення національної туристичної системи. До 2025 року прогнозується реалізація щонайменше 15 міжнародних проєктів технічної допомоги у сфері туризму загальною вартістю понад 200 млн євро, спрямованих на відновлення туристичної інфраструктури, розвиток потенціалу туристичних дестинацій, цифровізацію галузі та підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту [8].

Формування позитивного іміджу України на міжнародній арені виступає важливою складовою геоекономічної стратегії розвитку галузі [6]. Інформаційні кампанії, спрямовані на висвітлення туристичного потенціалу країни, участь у міжнародних туристичних виставках та форумах, розвиток цифрового маркетингу дестинацій сприятимуть подоланню негативних стереотипів та залученню іноземних відвідувачів до відносно безпечних регіонів України. Прогнозується, що до 2025 року буде реалізовано комплексну маркетингову стратегію позиціонування України як безпечної та привабливої туристичної дестинації з фокусом на унікальній культурній спадщині, автентичних традиціях, гастрономічних особливостях та природних ресурсах західних та центральних регіонів країни.

Висновки. Дослідження, яке провели автори вказує на те, що туристична галузь України в умовах війни опинилася під потужним впливом геоекономічних детермінант, які визначають просторову, видову та мотиваційну трансформацію туристичних потоків. Безпекова ситуація зумовила радикальну зміну географії туризму, посилила регіональну диференціацію туристичної активності та актуалізувала проблему концентрації туристичних потоків у відносно безпечних західних і центральних регіонах. Це в свою чергу призвело до виникнення нових туристичних дестинацій, переосмислення туристичних ресурсів та активізації розвитку інноваційних форм туризму.

Доведено, що безпековий фактор стає визначальною умовою поведінкових моделей туристів, формує нові пріоритети у виборі дестинацій, видів відпочинку та тривалості подорожей. Значне зростання частки сільського зеленого, культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого та фестивального туризму свідчить про глибокі структурні зміни внутрішнього туристичного ринку. Автори підкреслюють, що фіксується тенденція до скорочення частки рекреаційного та шопінг-туризму, що традиційно були важливими сегментами туристичного попиту.

Встановлено, що геоекономічні трансформації міжнародного простору визначають нові умови інтеграції національної туристичної системи до глобального ринку послуг. Регіональна переорієнтація на країни Європейського Союзу, Північної Америки та Азійсько-Тихоокеанського регіону відкриває перспективи для диверсифікації туристичних потоків, зменшення залежності від традиційних ринків та формування стійкої моделі відновлення галузі. У цьому контексті стратегічного значення набуває участь України у міжнародних інфраструктурних і туристичних проєктах, зокрема в «Ініціативі Тримор'я», що створює передумови для геоекономічної інтеграції та залучення інвестицій.

З'ясовано, що масштабні руйнування туристичної інфраструктури та об'єктів культурної спадщини потребують формування комплексної політики відновлення з урахуванням фінансових, технологічних та інституційних аспектів. Використання цифрових технологій (3D-сканування, VR/AR, віртуальні тури) має стати не лише засобом збереження національної пам'яті, а й інструментом підтримки туристичного інтересу до України в умовах обмеженої фізичної доступності.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні системного впливу геоекономічних детермінант на просторову, видову та поведінкову структуру туризму України в умовах війни; у визначенні пріоритетних напрямів розвитку туристичної галузі з урахуванням міжнародного досвіду адаптації; у пропозиції концептуальних засад відновлення галузі, які інтегрують безпекові, економічні та технологічні чинники.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці моделей поствоєнного відновлення туристичної індустрії України на основі сценарного прогнозування, аналізі

міжнародних партнерств у сфері туризму, а також у вивченні психологічних аспектів трансформації туристичної поведінки в умовах тривалих безпекових викликів.

Формування ефективної державної політики підтримки туристичного сектору в умовах війни та післявоєнного відновлення має базуватися на комплексному розумінні гео економічних детермінант розвитку галузі, врахуванні просторової диференціації безпекових викликів, міжнародного досвіду відновлення туризму в постконфліктних регіонах, стратегічному баченні місця України на глобальному туристичному ринку. Синергія державних, приватних та міжнародних зусиль, спрямованих на відбудову туристичного потенціалу країни, дозволить не лише відновити втрачені позиції, але й створити нову, більш конкурентоспроможну та стійку модель розвитку туристичної галузі, адаптовану до викликів сучасного гео економічного та безпекового середовища.

Список використаних джерел

1. Барвінок Н. В., Барвінок М. В. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні та перспективи його розвитку в майбутньому. 2022. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1?inline=1> (дата звернення: 15.08.2025).
2. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. The actual problems of regional economy development. 2022. № 2(18). С. 206–217. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15272> (дата звернення: 15.08.2025).
3. Винниченко І., Любіцева О., Смирнов І. Співпраця України з ЄС та НАТО у транспортно-логістичній сфері: геополітичні та єврологістичні проекти. Війна та туризм. Київ : ТОВ «Геопринт», 2022. С. 256–262.
4. Костинець Ю. В., Костинець В. В., Шевченко О. О. Розвиток туризму України в умовах війни. Актуальні проблеми економіки. 2023. № 3(261). URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/03/3.23._topic_-Iuliia-V.-Kostynets-Valeriia-V.-Kostynets-Oleh-O.-Shevchenko-51-57.pdf (дата звернення: 15.08.2025).
5. Миронов Ю. Б. Шляхи післявоєнного відновлення індустрії туризму в Україні. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки. 2023. № 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-09> (дата звернення: 15.08.2025).
6. Моца А., Шевчук С., Середа Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. Економіка та суспільство. 2022. № 41. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31> (дата звернення: 15.08.2025).
7. Помаза-Пономаренко А. Л. Розвиток туризму в Україні у воєнний та післявоєнний періоди. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33 (72). № 5. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/02> (дата звернення: 15.08.2025).
8. Розвиток туристичного бізнесу прифронтових громад в умовах війни: зарубіжний та український досвід / М. Рейманн та ін. Регіональна економіка. 2023. № 1. С. 105–113. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/7566> (дата звернення: 15.08.2025).
9. Смирнов І. Г., Любіцева О. О. Від геополітичної концепції Міжмор'я до єврологістичного проекту ЄС «Ініціатива Тримор'я»: український вимір. Географія та туризм. 2021. Вип. 66. С. 54–62.
10. Смирнов І. Г., Любіцева О. О., Гринюк Д. Ю. Від геополітики до єврологістики: концепція Міжмор'я та сучасні транспортно-логістичні проекти ЄС «Ініціатива Тримор'я» та «Теп-Т» (український контекст в умовах російської агресії). Всеукраїнська наукова конференція «Сьомі Сумські наукові географічні читання», Суми, 14–16 жовтня 2022 р. СумДПУ імені А. С. Макаренка, Сумський відділ Українського географічного товариства. С. 19–28. URL: https://pgf.sspu.edu.ua/images/2022/10/14/Conference_book_602df.pdf (дата звернення: 15.08.2025).
11. Цвілий С. М., Кукліна Т. С., Журавльова С. М. Загальні тенденції розвитку світового туризму: від коронавірусу до військової агресії. Підприємництво та інновації. Київ : ПВНЗ «Міжнародний університет фінансів» ; Одеса : ВД «Гельветика», 2022. Вип. 23. С. 12–15.
12. Blackwill R. D., Harris J. M. War by other means: Geoeconomics and statecraft. Harvard University Press, 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/320591181_War_by_Other_Means_Geoeconomics_and_Statecraft_by_Robert_D_Blackwill_and_Jennifer_M_Harris (дата звернення: 15.08.2025).

13. Đukić A., Jerković S. Geoeconomic guidelines of development of tourism: Model of Dubrovnik. *Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic*. 2007. SASA. P. 193–201. URL: https://www.researchgate.net/publication/275632079_Geoeconomic_guidelines_of_development_of_tourism_Model_of_Dubrovnik (дата звернення: 15.08.2025).
14. Jaeger B. C., Brites P. V. P. Geoeconomics in the light of International Political Economy: a theoretical discussion. *Brazilian Journal of Political Economy*. 2020. Vol. 40. P. 22–36. URL: <https://www.scielo.br/j/rep/a/9RYzLfzyNVjYbWcgJWHVPfd/?format=html&lang=en> (дата звернення: 15.08.2025).
15. Kiptenko V. Globalization: the geographical nexus. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2017. № 1–2(66–67). P. 37–41. URL: https://www.academia.edu/143418764/Globalization_The_Geographical_Nexus (дата звернення: 15.08.2025).
16. Kiptenko V., Malynovska O. Didactic challenges of teaching for war-emergency mobility students. *Multidisciplinary academic notes. Theory, methodology and practice. Proceedings of the XXVII International Scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic*. 2022. Pp. 228–230. URL: <https://isgkonf.com/multidisciplinary-academic-notestheory-methodology-and-practice-2/> (дата звернення: 15.08.2025).
17. Mercille J. The radical geopolitics of US foreign policy: Geopolitical and geoeconomic logics of power. *Political Geography*. 2008. Vol. 27. P. 570–586. URL: https://www.researchgate.net/publication/248442005_The_radical_geopolitics_of_US_foreign_policy_Geopolitical_and_geoeconomic_logics_of_power (дата звернення: 15.08.2025).
18. The Geography of Tourism of Central and Eastern European Countries : монографія. Second Edition. Wrocław, Poland : Springer. P. 509–551. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi62/0046289.pdf> (дата звернення: 15.08.2025).
19. The Geopolitical Trial of Tourism in Modern Ukraine. In: *Tourism and Geopolitics: Issues and Concepts from Central and Eastern Europe* : монографія / edited by Derek Hall. Oxfordshire, UK; Boston, USA : CABI International, 2017. P. 51–86. URL: <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781780647616.0071> (дата звернення: 15.08.2025).

References

1. Barvinok, N. V., & Barvinok, M. V. (2022). *Vplyv rosiisko-ukrainskoi viiny na turyzm v Ukraini ta perspektyvy yoho rozvytku v maibutnomu* [The impact of the Russian–Ukrainian war on tourism in Ukraine and prospects for its future development]. Baltija Publishing. <https://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6403/13255-1> (in Ukr)
2. Barvinok, N. V. (2022). *Perspektyvy rozvytku voiennoho turyzmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosiisko-ukrainskoi viiny* [Prospects for the development of military tourism in Ukraine after the end of the Russian–Ukrainian war]. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 2(18), 206–217. <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15272> (in Ukr)
3. Vynnychenko, I., Liubitseva, O., & Smyrnov, I. (2022). *Spivpratsia Ukrainy z YeS ta NATO u transportno-lohistychnii sferi: heopolitychni ta yevrolohisty chni proiekty* [Ukraine's cooperation with the EU and NATO in the transport and logistics sphere: Geopolitical and Euro-logistical projects]. In *Viina ta turizm* (pp. 256–262). Heoprint. (in Ukr)
4. Kostynets, Y. V., Kostynets, V. V., & Shevchenko, O. O. (2023). *Rozvytok turyzmu Ukrainy v umovakh viiny* [Development of tourism in Ukraine under wartime conditions]. *Actual Problems of Economics*, 3(261). https://eco-science.net/wp-content/uploads/2023/03/3.23._topic_-Iuliia-V.-Kostynets-Valeriia-V.-Kostynets-Oleh-O.-Shevchenko-51-57.pdf (in Ukr)
5. Myronov, Y. B. (2023). *Shliakhy pisliavoiennoho vidnovlennia industrii turyzmu v Ukraini* [Paths of post-war recovery of the tourism industry in Ukraine]. *Visnyk of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, 71. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-71-09> (in Ukr)
6. Motsa, A., Shevchuk, S., & Sereda, N. (2022). *Perspektyvy pisliavoiennoho vidnovlennia sfery turyzmu v Ukraini* [Prospects for post-war recovery of the tourism sector in Ukraine]. *Economy and Society*, 41. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31> (in Ukr)
7. Pomaza-Ponomarenko, A. L. (2022). *Rozvytok turyzmu v Ukraini u voiennyi ta pisliavoiennyi periody* [Tourism development in Ukraine during the wartime and post-war periods]. *Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Public Administration*, 33(72), 5. <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/02> (in Ukr)
8. Reimann, M., et al. (2023). *Rozvytok turystychnoho biznesu pryfrontovykh hromad v umovakh viiny: zarubizhnyi ta ukraïnskyi dosvid* [Development of tourism business in frontline communities during war: foreign and Ukrainian experience].

- Foreign and Ukrainian experience]. *Regional Economy*, 1, 105–113. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/7566> (in Ukr)
9. Smyrnov, I. H., & Liubitseva, O. O. (2021). *Vid heopolitychnoi kontseptsii Mizhmoria do yevrolohisty chnoho projektu YeS "Initsiatyva Trymoria": ukrainskyi vymir* [From the geopolitical concept of Intermarium to the EU Euro-logistics project "Three Seas Initiative": The Ukrainian dimension]. *Geography and Tourism*, 66, 54–62. (in Ukr)
 10. Smyrnov, I. H., Liubitseva, O. O., & Hryniuk, D. Y. (2022). *Vid heopolityky do yevrolohistyky: kontseptsiiia Mizhmoria ta suchasni transportno-lohistychni projekty YeS "Three Seas Initiative" ta "TEN-T" (ukrainskyi kontekst v umovakh rosiiskoi ahresii)* [From geopolitics to Euro-logistics: The Intermarium concept and modern EU transport and logistics projects]. In *Proceedings of the Seventh Sumy Scientific Geographical Readings* (pp. 19–28). https://pgf.sspu.edu.ua/images/2022/10/14/Conference_book_602df.pdf (in Ukr)
 11. Tsvilyi, S. M., Kuklina, T. S., & Zhuravlova, S. M. (2022). *Zahalni tendentsii rozvytku svitovoho turyzmu: vid koronavirusu do viiskovoi ahresii* [General trends in global tourism development: From coronavirus to military aggression]. *Entrepreneurship and Innovation*, 23, 12–15. (in Ukr)
 12. Blackwill, R. D., & Harris, J. M. (2016). *War by other means: Geoeconomics and statecraft*. Harvard University Press. <https://www.researchgate.net/publication/320591181>
 13. Đukić, A., & Jerković, S. (2007). Geoeconomic guidelines of development of tourism: Model of Dubrovnik. *Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic*, 193–201. <https://www.researchgate.net/publication/275632079>
 14. Jaeger, B. C., & Brites, P. V. P. (2020). Geoeconomics in the light of international political economy: A theoretical discussion. *Brazilian Journal of Political Economy*, 40, 22–36. <https://www.scielo.br/j/rep/a/9RYzLfzyNVjYbWcgJWHVPfd/>
 15. Kiptenko, V. (2017). Globalization: The geographical nexus. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, 1–2(66–67), 37–41. <https://www.academia.edu/143418764>
 16. Kiptenko, V., & Malynovska, O. (2022). Didactic challenges of teaching for war-emergency mobility students. In *Multidisciplinary academic notes: Theory, methodology and practice* (pp. 228–230). Prague. <https://isgkonf.com/multidisciplinary-academic-notestheory-methodology-and-practice-2/>
 17. Mercille, J. (2008). The radical geopolitics of U.S. foreign policy: Geopolitical and geoeconomic logics of power. *Political Geography*, 27, 570–586. <https://www.researchgate.net/publication/248442005>
 18. *The geography of tourism of Central and Eastern European countries* (2nd ed.). (n.d.). Springer. pp. 509–551. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi62/0046289.pdf>
 19. Hall, D. (Ed.). (2017). *Tourism and geopolitics: Issues and concepts from Central and Eastern Europe*. CABI International. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/10.1079/9781780647616.0071>

Pasieka Stanislava

Doctor of Economic Sciences, Professor
Bohdan Khmelnytsky National University of
Cherkasy
Cherkasy, Ukraine

Pisetskyi Mykola

Ph.D. Candidate, Economics (Specialty Code: 051)
Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy

GEOECONOMIC DETERMINANTS OF UKRAINIAN TOURISM INDUSTRY DEVELOPMENT UNDER SECURITY CHALLENGES

The article examines the influence of geoeconomic determinants on the development of Ukraine's tourism industry under security challenges caused by the Russian-Ukrainian war. The transformation of the spatial structure of tourist flows during 2022–2025 is analyzed, identifying features of tourism activity redistribution in favor of western and central regions of Ukraine. Changes in the typological structure of domestic tourism are investigated, particularly the growing share of rural green, cultural-cognitive, and festival tourism. The impact of security factors on tourists' motivation and behavioral models, length of stay in destinations, and seasonality of tourist flows is characterized. Prospects for tourism infrastructure restoration and Ukraine's integration into the European tourism space are considered. Strategic directions of state policy for supporting the tourism industry during wartime and post-war recovery are proposed, taking into account geoeconomic transformations and international experience.

Problem statement. In recent years, Ukraine's tourism industry has undergone significant transformations under the influence of geopolitical and geoeconomic factors. The full-scale invasion of the Russian Federation has fundamentally changed the conditions of the tourism sector's functioning, aggravating existing problems and creating new security challenges. The geoeconomic dimension of these changes is of particular importance, as it

determines not only the current state of the industry but also outlines the prospects for its recovery and further development in the context of the country's overall post-war economic reconstruction.

The transformation of international economic relations, changes in logistics routes, and the reorientation of trade flows and investment directions directly affect the functioning of the tourism industry. Geoeconomic determinants define the nature of interaction between the national tourism system and the global services market, shaping new opportunities and constraints for realizing Ukraine's tourism potential. Military actions on the country's territory have altered the traditional geography of tourist flows, generated new forms of tourism, and triggered a reassessment of tourism resources in line with current security conditions. At the same time, security challenges have significantly transformed the structure of demand and supply in the domestic tourism market. A considerable part of tourism infrastructure has been damaged or completely destroyed, and some traditionally attractive tourist destinations have become temporarily inaccessible or lost their potential. Instead, tourist flows have been redirected toward the relatively safe western regions of Ukraine, which have become centers of attraction for domestic tourists as well as a limited number of foreign visitors. Such changes require a comprehensive analysis to develop an adequate strategy for the industry's development under new geoeconomic realities. The relevance of the study is reinforced by the need to identify innovative approaches to restoring the country's tourism potential. Understanding the interconnection between geoeconomic processes and the functioning of the tourism system makes it possible to determine priority directions of state policy aimed at supporting the industry and integrating it into the European tourism space.

The purpose - of the article is to identify the geoeconomic determinants of the development of Ukraine's tourism industry under security challenges and to elaborate conceptual foundations for its recovery, taking into account the transformation of the global economic space.

Originality. *The scientific novelty of the study lies in identifying the systemic impact of geoeconomic determinants on the spatial, typological, and behavioral structure of tourism in Ukraine under wartime conditions; in determining the priority directions for the development of the tourism industry, taking into account international adaptation experience; and in proposing conceptual foundations for the recovery of the sector that integrate security, economic, and technological factors.*

Conclusion. *The study demonstrates that Ukraine's tourism industry has undergone profound spatial, structural, and behavioral transformations under the impact of geoeconomic determinants during the war. Security factors have reshaped the geography of tourist flows, redirected activity toward western and central regions, and stimulated the rise of new destinations and innovative forms of tourism. Structural shifts in domestic demand are marked by the growing importance of rural green, cultural, health, and festival tourism, alongside the decline of recreational and shopping segments. Geoeconomic reorientation toward the EU, North America, and the Asia-Pacific region provides opportunities for diversification and resilience of the industry. Large-scale destruction of infrastructure underscores the urgency of comprehensive recovery policies, where digital technologies play a dual role in preserving cultural heritage and sustaining international tourist interest in Ukraine.*

Keywords: *geoeconomic determinants, tourism industry, security challenges, spatial structure of tourism, tourist flows, war, tourism recovery.*

Одержано редакцією: 16.04.2025

Прийнято до публікації: 22.05.2025